

IJTIMOY SOLIQ VA MAHALLIY YIG'IMLAR

Baytanov O'ralboy Miraqul o'g'li

Servis fakulteti Iqtisodiyot va menejment kafedrası assistenti, Jizzax politexnika instituti

Po'latov Xurshidbek

Servis fakulteti talabi, Jizzax politexnika instituti

Annotatsiya: Soliq har qanday zamonaviy jamiyatning hal qiluvchi jihati bo'lib, davlat xizmatlarini, infratuzilmani va ijtimoiy ta'minot dasturlarini moliyalashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ijtimoiy soliq va mahalliy yig'imlar soliq va yig'imlarning o'ziga xos turlari bo'lib, ijtimoiy ta'minot tizimlari va mahalliy davlat xizmatlarini moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada biz ijtimoiy soliq va mahalliy yig'imlarning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini o'rganamiz, ularning korxonalar, jismoniy shaxslar va umumiy iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganamiz.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy soliq, soliq faoliyati, mahalliy yeg'imler, byujet, soliq organlari, soliq stavkalari.

Ijtimoiy soliq shuningdek, ish haqi solig'i yoki ijtimoiy sug'urta badallari sifatida ham tanilgan, pensiya, sog'liqni saqlash, ishsizlik nafaqalari va boshqa ijtimoiy xizmatlar kabi ijtimoiy ta'minot dasturlarini moliyalashtirish uchun ish beruvchilar va xodimlarga majburiy yig'imlarni bildiradi. Ijtimoiy soliqdan olinadigan daromadlar ijtimoiy ta'minot tizimlarining barqarorligi va etarililigini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega, xususan, ijtimoiy ta'minot davlatlarida fuqarolarning ijtimoiy himoyasini ta'minlashda hukumat muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy soliq stavkalari va tuzilmalari turli mamlakatlarda turlicha bo'lib, farovonlik modellari, iqtisodiy sharoitlar va ijtimoiy siyosatlardagi farqlarni aks ettiradi. Ba'zi mamlakatlarda ijtimoiy soliq ish haqi yoki ish haqining foizi sifatida olinadi, boshqalarida esa u qat'iy belgilangan miqdorga qarab yoki ikkalasining kombinatsiyasi sifatida hisoblanishi mumkin. Ijtimoiy soliqni ishlab chiqish va boshqarish mehnat xarajatlari, bandlik dinamikasi va ma'lum bir yurisdiksiyada faoliyat yurituvchi korxonalarining umumiy raqobatbardoshligiga ta'sir qilishi mumkin.

Ijtimoiy soliqni joriy etish korxonalar va jismoniy shaxslar uchun sezilarli oqibatlariga olib kelishi mumkin, bu ularning xarajatlari, rag'batlantirishlari va mehnat bozoridagi xatti-harakatlariga ta'sir qiladi. Korxonalar uchun ijtimoiy soliq to'g'ridan-to'g'ri ish bilan ta'minlash xarajatlarini ifodalaydi, ishchilarni yollash uchun umumiy xarajatlarni oshiradi va ishchi kuchi soni, ish haqi va imtiyozlar bo'yicha qarorlarga potentsial ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy soliqning yuqori stavkalari ish o'rinlari yaratish va investitsiyalar uchun, ayniqsa moliyaviy resurslari cheklangan kichik va o'rta korxonalar (KO'B) uchun to'xtatuvchi omil bo'lishi mumkin. Boshqa tomondan, ijtimoiy soliq ishchilar uchun ijtimoiy nafaqalar va himoyalarni moliyalashtirishga, ijtimoiy hamjihatlikni kuchaytirishga va daromadlar tengsizligini kamaytirishga yordam beradi. Sog'liqni saqlash, pensiya va boshqa ijtimoiy nafaqalarni ta'minlash dasturlarini moliyalashtirish orqali ijtimoiy soliq ijtimoiy farovonlikni oshirishda va ishsizlik, kasallik va qarilik bilan bog'liq xavflarni yumshatishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Jismoniy shaxslar uchun ijtimoiy soliq muhim ijtimoiy xizmatlardan foydalanishni ta'minlaydi va zarurat davrida iqtisodiy noxushlikdan himoya qiladi.

Ijtimoiy farovonlik maqsadlariga qaramay, ijtimoiy soliq samaradorlik, tenglik va muvofiqlik bilan bog'liq muammolarga duch kelishi mumkin. Ijtimoiy soliqning yuqori stavkalari rasmiy

bandlikni cheklab qo'yishi mumkin, bu esa norasmiy mehnat amaliyotiga, soliq to'lashdan bo'yin tovlashga va davlat daromadlarining kamayishiga olib keladi. Bundan tashqari, ijtimoiy soliq yuki nomutanosib ravishda kam maosh oladigan ishchilar va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga tushadi, bu esa daromadlar tengsizligi va ijtimoiy adolatdan xavotir uyg'otadi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun siyosatchilar ijtimoiy soliq tizimlarining samaradorligi va adolatliligini oshirishga qaratilgan islohotlar tashabbuslarini ilgari surdilar. Ushbu islohotlar soliq stavkalarini pasaytirish, soliq ma'muriyatchiligini soddalashtirish, norasmiy sektorlarni qamrab olishni kengaytirish va marginal guruhlarini ijtimoiy himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirishni o'z ichiga olishi mumkin. Hukumatlar adolatli, samarali va inklyuziv ijtimoiy soliq tizimlarini loyihalash orqali iqtisodiy o'sishni, ijtimoiy hamjihatlikni va barqaror rivojlanishni rag'batlantirishlari mumkin.

Mahalliy yig'implarning o'rnatilishi biznes va aholiga turli yo'llar bilan ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu ularning faoliyat xarajatlari, investitsiya qarorlari va hayot sifatiga ta'sir qiladi. Korxonalar uchun mahalliy to'lovlar qo'shimcha operatsiya hisoblanadi rentabellik, raqobatbardoshlik va joy tanlashga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan xarajatlar. Yuqori yoki oldindan aytib bo'lmaydigan mahalliy to'lovlar korxonalarini ma'lum bir munitsipalitetda o'z faoliyatini yo'lga qo'yishdan to'xtatib qo'yishi mumkin, bu esa iqtisodiy investitsiyalar va ish o'rinlarining qisqarishiga olib keladi. Boshqa tomondan, rezidentlar mahalliy to'lovlarning uy xo'jaliklari byudjeti va kundalik faoliyatiga bevosita ta'sirini boshdan kechirishlari mumkin. Chiqindilarni boshqarish, to'xtash joyi va kommunal xizmatlar uchun to'lovlar, ayniqsa, kam ta'minlangan uy xo'jaliklari va aholining zaif qatlamlari uchun umumiy yashash narxiga hissa qo'shishi mumkin. Muhim xizmatlarning arzonligi va ulardan foydalanish imkoniyati siyosatchilar uchun mahalliy to'lovlar tuzilmalarini o'rnatishda nomutanosib ravishda nomutanosib jamoalarga og'irlik qilmasligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy soliq va mahalliy yig'implar ijtimoiy ta'minot dasturlari va mahalliy davlat xizmatlarini moliyalashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy tenglik va davlat boshqaruviga ta'sir qiladi. Ushbu fiskal chora-tadbirlarning korxonalar, jismoniy shaxslar va jamoalarga ta'sirini tushunish barqaror o'sishni rag'batlantirish, ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirish va inklyuziv rivojlanish maqsadlariga erishish uchun muhim ahamiyatga ega. Hukumatlar adolatli, shaffof va samarali soliq va to'lov tizimlarini ishlab chiqish orqali uzoq muddatda iqtisodiy farovonlik, ijtimoiy farovonlik va ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olimov, S. (2023). MOLIYAVIY BARQARORLIKNING MOHIYATI VA IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI. *Бюллетень педагогов нового Узбекистана*, 1(7), 110-117.
2. Nazarova, D., & Nurtmatovich, A. Z. (2023). IQTISODIY O'SISH DAVLAT SOLIQ JAMG'ARMASINING NEGIZIDIR. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 1(3), 254-256.
3. Olimov, S. (2023). MINTAQANI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH ASOSIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI. *Бюллетень студентов нового Узбекистана*, 1(7), 115-122.